

Artea eta hizkuntza: analogia desegokia¹

AITOR IZAGIRRE

ILCLI (UPV-EHU)

(Art and language: an inadequate analogy)

Abstract

Assuming methodologically that there is something to be understood under the term "art" I try to discuss first the idea that art is a kind of language. There is no identity among them. People urged to understand the artistic phenomenon use as explanation the linguistic model, with a sort of an inferiority feeling. I call that the "linguistic complex" of art. Then, I go to see which could be the elements for an adequate concept of language use today and after that I make a comparison with the idea of art. At the end of the paper, I ask about the possibility of meaning within the works of art and, if there is not, how can we adequately understand that human activity.

Keywords: *art, language, symbolic system, natural language, communication, cognition*

"Pentsalariak badauka bere momentu estetikoa, ideiek ideia huts izateari uzten diotenean eta objektuen esanahi korporatibo bihurtzen direnean. Artistak bere arazoak dauzka eta lana egin ahala pentsatzen du, baina bere pentsamendua era zuzenago batez lotzen zaio objektuari. Zientzialariak, bere helburua urrunago duenez, sinbolo, hitz eta zeinu matematikoekin lan egiten du. Artistak pentsatu pentsatzen du berak lan egiten duen ingurune kualitati-boan, eta bere zereginaren baldintzak hain hurbil daude produzitzen duen objektutik, zuzenean bat egiten dute objektuarekin."² (Dewey 1934)

Morris Weitzek zioen, Wittgeinstenen hizkuntza jokoan teoria jarraituz, nahiz eta arterako definizio bat ezin dugun aurkitu, artearen familia itxura

¹ Testu hau idazteko Eusko Jarlaritzaren doktorego aurreko beka baten laguntza izan dut.

² *The thinker has his aesthetic moment when his ideas cease to be mere ideas and become the corporate meanings of objects. The artist has his problems and thinks as he works. But his thought is more immediately embodied in the object. Because of the comparative remoteness of his end, the scientific worker operates with symbols, words and mathematical signs. The artist does his thinking in the very qualitative media he works in, and the terms lie so close to the object that he is producing that they merge directly into it.* (Dewey 1934). Itzulpena nirea da.

daukaten objektuak ezagut ditzakegula. Eta hori bakarrik. Artikulu horretan bertan defendatzen zuenaren azpitik inplizituki artea den zerbait badagoela onartzen zuen, eta fenomeno artistikoaren ulermenean funtsezko arazorik ez zegoela mantendu ere egiten zuen (Weitz). Baina gaurko arte garaikidean murgiltzen den edonork gauza ez dela hain erraza onartuko du, eta arazo teoriko mordo dagoela kontura hurbildu nahi dugunean. Pentsatu, adibidez, Arthur Dantok egindako gogoeta *bereiziezinei* buruz (Danto). Gaur egungo artean guztiz onargarria da edozein objektu ez-artistiko hartzea eta “artearen munduan” bertan sartzea inolako eraldaketa materialik (ohargarririk) gabe. Horrek artelanaren eta artelana ez denaren arteko ertzak suntsitzen ditu “familia itxura”ren ideia hori bertan behera utzita. Horrez gain, ez dago batere argi “arte” terminoaren azpitik beti bera den zerbait dagoenik, are gehiago, ez daukagu batere argi, erreferentziaren bat egotekotan, hori zein den ulertzeko modu aproposa. Alabaina, artea den zerbait badagoela onartzeko beharra daukagu, orain kezkatzen gaituen hautura iritsi nahi badugu behintzat. Gizakiok kultura ezberdin guztietan “arte”³ izenda dezakegun zerbait egon badagoela onarturik, fenomeno hori ulertzeko beharrean gaude. Antropologia, soziologia, historiagrafia, ekonomia edota psikologiak ezagutza handia ematen digute bakoitzak bere esparruaren bereiztasun zientifikotik. Baina filosofia da diziplina teoriko guztien artean kritikoa izan daitekeena. Analisi kontzeptualaren aldetik behintzat. Artearen filosofiaren zeregina da, hain zuzen ere, arteari buruzko diskurtsoaren analisi kontzeptual kritikoa. Eta horrela, fenomeno produktibo mota horren ulermen beharra betetzea. Zeregin hori kritikoki egin behar du, beste zientzia laguntzaile batzuen datuez baliatuz.

Herri psikologia bat dagoen moduan, badaude arte “teoria” herrikoiak ere. Akademiatik kanpoko jendeak normalean mantentzen dituen diskurtsoen ideiak osatzen dituzte “teoria” horiek. Eguneroko hizkera arruntean esaten ditugun zenbait gauzaren artean, batzuek besteek baino eragin handiagoa daukate. Eragina baino ondorioak esan genezake. Terminoez, hitzak erabiltzeko moduak diskurtsoan, ondorioak daukate normalean hor, baita geure pentsatzeko moduan eta egiteko moduan ere. Filosofiak topiko horietatik alde egin behar du, alde egite horretan akritiko den guztia suntsituz. Ohar kritiko honen xedea artearen teoria herrikoi horren topiko oso ezagun bat eztabaida-

³ Ez da ohar hauen helburua artearen definizioaren auzian sartzea (horretarako ikusi Stecker). Baina metodologia dela eta, terminoaren erabilpenaren ezaugarri batzuk kontuan izan behar ditugu. Lehenik “arte” hitza tradizio latinoan bakarrik sortzen dela, eta terminoa ez ezik kontzeptua bera ere bai seguruena (ikusi Kristeller). Hala eta guztiz, antropologiatik beste kulturetara begiratzeko denean, denetan gure artearen kontzeptu zabalarekin konpara daitekeen zerbait topatzen dugu, hots estetikoki balioetsi daitekeen produkzioen multzoa. Hemengo testu honetan, “arte” terminoaren azpitik zerbait badagoela gain hartzen dugunean, ez gara hain urrun joango, eta gure alor kulturaletik hurbil mantenduko gara. Mendebaldeko gizarteetan, alegia, eta bertan artearen historiarekin erlaziona ditzakegun adibideetan pentsatuz gehien bat.

tzea da. Artearen eta hizkuntzaren arteko berdintasuna aldarrikatzen duenarena hain zuzen ere.

Noski hau ere akademian bertan mantenduriko tesia dela. Eta pentsatzen dut ikusi behar dugula noraino iristen den argumentuen irmotasuna, noraino mantentzeko halako tesia. Izan dira filosofo ospetsu asko analogia erabili edo defendatu izan dutenak, eta horregatik uste dut topiko hutsa baino gehiago dela. Hasierako John Dewey filosofoaren aipuan antzematen da aldarrikatu nahi dudana ideia nagusia: artelanean murgiltzen dena ez da ari zientzialaria edo filosofoa bezala hitz eta sinboloekin lan egiten, baizik eta beste era batean, esperientzia zuzenak sorrarazten dituzten materialekin. Artea hizkuntza modua baino ez dela sostengatzerakoan, giza ekintza mota honen bereiztasunak ezabatzen ditugula pentsatzen dut, hizkuntzaren ezaugarri baliotsuenak indargabetzearekin batera. Askok defendituko dute artea hizkuntza mota bat ez izatea guztiz agerikoa dela, denok dakigun zer bait alegia. Artea inolako arazorik ez dagoela eta eztabaida hori denbora galera baino ez dela pentsatuko dutenak ere egongo dira. Baina filosofiak betidanik agerikoaren aurrean erreakzionatu ohi du, eta nik gauza ez dagoela batere argi diot. Honako testu laburrean artearen eta hizkuntzaren arteko analogiaren zenbait auzi problematiko aurkeztu nahi ditut interesa duen edozeinentzat.

Lehenago esan bezala, artearen eta hizkuntzaren arteko identitatea erabiltzen duten diskurtsoak ez daude herri arloan bakarrik. Esparru akademikoago eta espezializatuagoetan aurki ditzakegu adibide ugari. Historialaritzan, arte kritikan, doktoretza-tesietan eta, sarritan, artistek euren lan propioak komunitate artistikoaren aurrean azaltzerakoan topatzen ditugu ideia hori baieztatzerakoan datozen perpausak. Zenbait adibide izango lirateke Wassily Kandisky artista ospetsuaren “Sorkuntzaren Gramatika” testua, Omar Calabrese semiologoaren *Il linguaggio dell’arte*, Moshe Barasch historialariaren *The language of Art. Studies in Interpretation*, edo Valeriano Bozal kritikariaren *El lenguaje artístico*. Adibide horiek esplizituak dira, baina badaude, baita ere, inplizituki ideia berberari eusten diotenak. Adibidez, musikari askok (Eddie Prevost edota Derek Bailey musika inprobisatua, esaterako) musikarien soinu *mintzaira (idiom)* propioez hitz egiten dutenean, arte komisarioen batek margolari edo eskultore baten *diskurtso* plastikoaz hitz egiterakoan eta orokorrean arte plastikoaz hitz egiterakoan analogia bera agertzen da kasu bakoitzean. Halaber, filosofian bertan adibide garrantzitsuak daude, nabarmenena agian Nelson Goodmanen *Languages of Art* lan ospetsu eta eraginkorra eta, berrikiago, Garry L. Hagberg, *Art as Language* liburuarekin. Beraz, adibideak faltan dituen diskurtsoari buruz ez baizik gogorki finkaturiko ideologia antzeko⁴ zerbaiti buruz hausnartzen ari gara.

⁴ Honekin ez dut esan nahi Nelson Goodman edo Garry Hagbergek filosofo ideologikoak direnik. Baina bai akritikoki hedatuta dagoen ideia ambiguoan murgiltzen direla.

Arte produkzioaren fenomenoaz azaldu eta ulertu nahi dugunean, saiatzen gara zeregin hori modurik errazenean egiten. Esan nahi dut, zientzian bezala teoria onak sinpleak izan behar dira, eta sinplifikatu badaitezke eta ez baditugu sinpleagotzen, orduan, teoria kaskar batekin gabiltza. Hala ere, azalpenaren sinplifikatze saialdian ikusi beharra dago sinplifikazioa posible den edo ez, eta zein prezioan egiten dugun hori. Gerta daiteke, eta sarritan gertatu ohi da, fenomeno bera sinplifikatzea, eta ez azaltzeko era. Artearen kasuan halako zerbait gerta daitekeela pentsatzen dut, konkretuki hizkuntzarekin konparatzerakoan. Ikusten dut, ulermenaren premian, askok, oso errazki jotzen dutela hizkuntza eredura galderak horrela erraz erantzuten direlako, itxuraz behintzat. Eztabaidatzeko orduan gutxiagotasunaren eta nagusitasunaren terminoetan kokatzen dira, artea hizkuntza baino gutxiago edo hizkuntza artea baino gehiago den zerbait direla esaten dute. Artearen *hizkuntza konplexua* deritzot honi. Nabarmendu nahi dudana oharririk garrantzikoena da, artea hizkuntza ereduarekin azaltzerakoan, fenomeno artistikoaren murrizketa bikoitza egiten ari garela: artearena eta hizkuntzarena.

Hizkuntzaren kontzeptua

Hasteko, erabiltzen ari garen hizkuntzaren ideia mugatzea komeni zaigu. Zenbat eta ideia ahulagoa eta anbiguoagoa eduki, gero eta errazagoa da analogia mantentzea. Baina analogia edozein prezioan mantentzea ez litzateke intelektualki oso gauza osasuntsua izango. Eraiki beharko genuke hizkuntza kontzeptu duina, gaur egun eskuragarri dauzkagun ekarpen zientifikoak kontuan izanda, eta ez azkenengo 100 urteko lan guztia existituko ez balitz bezala jokatu. Agian beharrezkoak eta nahikoak diren baldintzez hornituriko definizioa ez dugu errazki aurkituko, baina horretarantz hurbiltzen gaituzten ahalginak egin behar ditugu.

Hizkuntza termino ubikua da. Elkarrizketa arruntean flexibilitate handiz erabiltzen dugu gauza ezberdin askotarako, hitz eroso delako esanenez. Gizakiok animalia linguistikoak garelako aski dakigu. Kultura baten muinean jaiotzen gara eta hizkuntza bat edo gehiago ikasten ditugu, euskara edo gaztelania, adibidez. Hori izango litzateke terminoaren erabilpenerako adibide bat, a proposena seguruenik. Baina beste adibide batzuk badaude, naturalak ez diren hizkuntzen multzoa: ordenagailuan programatzeko hizkuntza formala, logika sinbolikoaren hizkuntza formala, algebraren eta analisiaren hizkuntzak matematiketan, eta abar. Herri mailan (baina ez bakarrik) askok hitz egiten dute erleen hizkuntzaz edo musikarenaz adibidez. Azkenik, hizkuntzarekin askotan parekatzen diren adibide asko daude, baina beste familia handiago batean kokatu beharko genituzkeenak. Sistema sinbolikoak dira, Roland Barthesek aztertutako modaren sistema esate baterako.

Baina komeniko litzaiguke gauzak ez nahastea, eta ezberdintasun kategoriko batzuk sartzea aipatutako adibideetan. Alde batetik, maila orokor batean sistema sinbolikoak edukiko genituzke. Sistema sinbolikoaren kontzeptua hizkuntzarena baino zabalagoa da, inklusiboagoa. Bere baitan hizkuntzak daude, baina ez dira hizkuntzetara murrizten. Sistema horiek sinpleak izan daitezke edo konplexuak, baina garrantzitsuena da naturalak edo artifizialak izan daitezkeela, non "naturala" k naturalki ikasi eta erabiltzen ditugula esan nahi duen, eta "artifiziala" k gu geuk geure interes zehatzetarako zerotik eraikitzen ditugunak dira. Sistema sinboliko artifizialen atalean hizkuntza formalak egongo lirateke. Aipatutako logika edo algebrarenak esaterako. Sistema sinboliko naturalen sailkapenaren barne guk hitz egiten ditugun hizkuntzak daude. Esandakoarekin pentsa dezakegu zenbait hizkuntza eredu. Alde batetik Morse kodeaz, bestetik euskaraz, bi aipatzearren.

Charles Morrisetik hona hizkuntza hiru dimentsiotan azter dezakegun ideia onartu ohi da. Sintaktikoki, semantikoki eta pragmatikoki, alegia. Fenomeno linguistiko oro konbentzionalki eraturako zerbait da. Horrek esan nahi du aldatu egin daitezkeela, baina beti sistema osoaren koherentzia mantenduz. Hizkuntza naturalek bete behar dituzten ezaugarri batzuk aipatuko ditut Hierro Pescadorri jarraituz (Hierro S. Pescador). Hizkuntza naturala ikur sistema bat da, non betebeharrak nagusia komunikazioa lortzea izango litzatekeen. Sistema azpisistema fonologikoan eta azpisistema gramatikalean banaturik dago. Azpisistema gramatikalak elementu sintaktiko eta elementu semantikokiak dauzka. Hizkuntza orok kreatibitateko aukera dauka beti, espresio gramatikalki egokien kopurua bukaezina da, beti arau finitoki batetik abiatuz. Horrek bere eragina dauka semantikan, esanahi berrien kopurua berdinki bukaezina da. Kreatibitatearen propietate horrek ere sistemaren arauak aldatzeko aukera zabalik uzten du. Hizkuntzaren esanahiak konbentzionalki ezartzen dira. Sistemaren zenbait elementu denotatzeko propietatea daukate, hau da, munduko elementuetara zuzentzeko gaitasuna. Hemen toki garrantzitsua dago esanahiarentzat. Hizkuntza naturalarekin gizaki batek bere kontestu zehatzetik ihes egiteko aukera dauka, beste denbora eta beste espazio batera joz. Beraz, mundua errepresentatzeko eta errepresentazio horiek kreatiboki erabiltzeko gaitasuna ematen digu hizkuntzak. Gaitasun hori erabil daiteke hainbat helburutarako, eta garrantzitsuenetariko bat komunikazio eraginkorra lortzea da. Beste zenbait ezaugarri sar dezakegu ziur, baina ohar honen helburua betetzeko nahikoa daukagu momentuz.

Arestian aipaturiko ezaugarriak eta helburuak desberdinki azaldu ohi dira. Urte askoz eragin handia izan duenatariko bat kode eredu da. Hizkuntza sistema kodetua baino ez litzateke izango, non funtzionatzeko era honakoa den: igorle batek buruan daukan edukia (errepresentazioa) kodetua izango litzateke mezu batean. Gero mezu hori, kodea ezagutuz gero, deskodetu beharko luke jasotzen duenak. Oinarrizko ikurren multzoaz, espresioen

forma ematen duten ikurrak bateratzeko arau multzoaz eta esanahi konbentzionalak ezartzen duen semantika asoziatu batez osaturik dago hizkuntza mezuak sortzeko. Eredu horretan nahiko erraza gertatzen da sistema konputatzea. Baina ez dirudi gizakiok eguneroko elkarriketan egiten duguna hain sinplea denik. Kezka horretatik abiatuz, John Austin filosofo britainiarrek XX. mendeko bigarren partean ireki zuen bide berria. Bide hori ez zen batere erreferentzialista, baizik eta pragmatikoa: hizkuntzarekin ekintza modu bereziak egiten ditugu. Hemendik Paul Gricek garatu zuen bere elkarriketaren teoria. Teoria horren baitan “errelebantzia” kontzeptua proposatzen zuen, baina ez zuen berak landu teoria oso bat kontzeptuaren inguruan, Dan Sperber eta Dreide Wilson ikerlari bikoteak baizik. Euren Errelebantziaren teoria (Sperber & Wilson 1986, 171-177 or.) giza komunikazioaren teoria orokor bat da. Eta hizkuntzaren kontzeptu propioa proposatzen dute. Komunikazioa hizkuntzaren bidez lortzen dute gizakiek gehien bat, baina ez mezuak kodetu eta deskodetu baizik eta kontestu komunikatiboan informazioa ostentsiboki erabiliz inferentziak eginez. Komunikazioa hizkuntzarik gabe lor dezakegu, nahiz eta hizkuntzarekin komunikazio konplexuagoa gauzatu. Eredu inferentziala dugu hori, beraz. Eta hemen hizkuntzak duen zeregina zentrala da, informazio kantitate handiak era ekonomikoenean erabil ditzakegu era ostentsiboan, hizkuntzak paper kognitiboa dauka (errepresentazioen bidez) komunikatiboa baino lehenago.

Artean pentsatzen dugunean, eta hizkuntzarekin analogia egiterakoan, aipaturiko zein hizkuntz eredu daukagu gogoan? Ez dirudi egokia formaltasunaren ildotik doazen hizkuntza adibideetan pentsatzeak. Inork ez baitu lan egiten artean (gaur egun gutxienez) informatikariak programatzen duen moduan edo logikariak teorema sortzen dituen moduan. Geroago aipatuko dugun solfeoaren adibide problematikoa dago, baina momentuz utzi egingo dugu. Orduan, badirudi analogia bakarrik uler daitekeela hizkuntza naturalizat hartuz. Naturalki ikasitako hizkuntza izango litzateke orduan margoarena, musikarena, eskulturarena. Eta hizkuntza behin ikasita, horren baitan espresio baliogarriak (esanguratsuak) sortzeko gai den norbait izango litzateke artista. Orduan, artea hizkuntzaren eredu esplikatiboaren menpe jausiko balitz, naturalki egiten dugun zerbait gisa ulertu beharko genuke hizkuntza artistiko hori. Hizkuntzaren filosofiak eta hizkuntz zientziak hausnartutakoarekin bat egin beharko luke hizkuntza modu horrek. Edo bestela, esplizitu egin beharko genuke zeintzuk diren euskararen eta edozein arte hizkuntzaren arteko ezberdintasunak. Hala ere, ezberdintasunak egotekotan, txikiak izan beharko lukete. Adibidez, ulertzen dugu hizkuntza guztietan esaldiak sor ditzakegula. Beharrezkoa da hizkuntzak, hizkuntza izateko, *esateko* ahalmena izatea, perpausak sortu, eta gramatikaren arauetara egokitzten diren esaldiak izatea. Gramatikaltasunaren ezaugarri horrek lagundu behar du, hiztun bakoitzak esaldi horiek, hitz egiten duen hizkuntzarenak, aintzat hartuz.

Analogiaren zenbait arazo

Hasieran esan dut, artearen eta hizkuntzaren arteko analogia zalantzan jarri nahi nuela testu honetan. Ikusten dudan erosotasun falta teorikoa erakutsiko dut orain, esandakoaren ostean prestuago bainago halako zerbait egiteko. Arazoa ez da arteak ez duela hizkuntzak duen meriturik merezi. Baina arteak gaur egun ematen dizkigun adibideen multzoa⁵ hizkuntzak emandakoarekin disjuntua dela pentsatzen dut. Batarekin gauza batzuk egiten ditugu, bestearekin beste batzuk, nahiz eta elementu batzuetan bat etor daitezkeen. Esate baterako, komunikazioa ez da hizkuntzan agortzen nahiz eta hizkuntza bidez komunikazio hobezina lortu. Arte bidez komunika gaitzke elkarrekin gizakiok zentzu batean, baina artea ez da funtzio komunikatiboan agortzen. Artearen eta hizkuntzaren arteko analogia ertzeraino jarraituko bagenu, onartu beharko genituzke onartezinak diren zenbait gauza. Garrantzitsuenetariko bat izango litzateke artelan bakoitzean (obra bakoitzean) funtsezko edukiera informatiboa dagoela, pertsona batetik bestera transmititu beharrekoa, eta edukiera berdin hori, espresio edo hizkuntza desberdinetan espresa daitekeela. Edukiera proposizionala alegia, italieratik euskarara itzultzerakoan, kodea aldatzerakoan, berdintsu mantentzen dena. Edo eredu ostentsibo inferentzian, jaso behar dugun informazio errelebantea. Baina guztiek onartuko lukete film experimental batean dagoena (edukiera) beste "hizkuntza artistiko" desberdin batean ezin espresa daitekeela *mezua* mantenduz. Ezta *mezua* den zerbait egon behar duenik artelanean, ezta komunikazioa gauzatzeko errelebantea den informazioa dagoenik ere. Uste dut artelanean bertan dagoen edukiera guztia garrantzitsua dela lana definitzerako orduan. Informazio guztia garrantzizkoa. Elementu nimiñoa aldatu lan osoaren *zentzua* eta balioa alda dezakegula badakigu, ez hizkuntzarekin lorturiko komunikazio arruntean gertatzen den bezala.

Interesgarria da poesiaren kasua hori ulertzeko. Poesia arruntean pentsatzen ari naiz, ez poesia garaikide experimentalean, baizik eta hitzen bidez egindako artelan tradizioaletan. Denok eduki dugu noizbait poemaren itzultzearen esperientzia latza. Nola hizkuntza natural batean idatzitako bertso originala beste hizkuntzako hitzetan berridazterako orduan sortzen diren arazoak. Hobeto edo okerrago egiten den praktika arrunta izan arren, badakigu hemen garrantzitsua den edukiera informatiboa dagoela, baina, aldi berean, *aurkezteko eran* dagoela baliorik handiena. Hitz bakar batek, edonon baino gehiago, osorik eraldatzen du olerkiaren izatea. Gauza bera beste arloetan. Ez ote da izango olerkiari "artistikotasuna" ematen diona ez dela hitza

⁵ Eta Arthur Dantok (1981, 17 or.) dioenez, edozein arte teoria garaikideek artearen mundu osora aplikatu daitekeena izan behar du. Aplikatzea ezinezkoa den artetik datorren adibide bakar batek teoria osoa ezeztatuko luke, teoriak filosofia analitikoa izan nahi badu.

bera, baizik eta hitza erabiltzeko modua? Ez al da izango poesia ez dela hizkuntza bat baizik eta *arte* *hizkuntzaren bidez*? Eta besteetan berdintsu. Artean hizkuntza bat erabiltzea, hau da, artea hitzaren *bidez* sortzea ez da artea hizkuntza izatea. Margoaren kasuarekin analogia bat egin dezakegu. Koadro guztietan kolorea erabiltzen du margolariak, eta ez dugu horregatik esaten artea kolorea denik, hau da, ez dugu artea eta kolorearen arteko identitaterik aldarrikatzen. Honako hau da sartu nahi dudana bereizketa teoriko bat: *arte* *hizkuntza bidez* eta *arte* *hizkuntza legez*. Ikus dezagun beste adibide klasiko bat; musikarena. Musika ulertua izan ohi da “emozioen hizkuntzaren” muin gisa. Bide horretan argudiatu da solfeoaren nabaritasuna. Lehenik esan beharra dago ez dakigula soinuek nola denotatzen dituzten emozioak, ezta emozioak kasu bakoitzean zeintzuk diren nola zehaztu ere. Baina garrantzitsuena ez da hori, baizik eta solfeoak sistema sinboliko moduan soinuei egiten diela erreferentzia, eta ez emozioei. Hau da, sistema sinboliko bat erabil dezakegu neurtutako soinuak aipatzeko, sistemak ezagutuz gero edonork irakur dezakeen konposizio musikala. Baina horrekin ez dugu argitu nola hitz egiten dugun soinuen bidez. Zer *esaten* du Ravelek bere bolero ospetsuan? Solfeoaren “hizkuntza” ezagutuz, partitura irakur dezaket eta jakin soinuak nola dauden antolatuta denboran, baina ez dut horrekin *esandakoa* ulertzen, esandakorik ez baitago. Musikak ez du *hitz egiten*, soinuak *erakutsi* bakarrik.

Oraintxe egindako bereizketa ez egitearen ondorio batzuk honako hauek izango lirateke. Lehenik, artea bera hizkuntza bada (eta ez arte mota batek hizkuntza bat bere asmoetarako erabiltzea), eta lehen ezarri dugunez artea hizkuntza bada, hizkuntza naturala izan behar du, orduan hizkuntza artistikoaren gramatika bat egon beharko litzateke. Pentsa dezagun momentu batez pintura abstraktuan. Edozer egiteko “baimena” dagoela gaur egun badakigu, edozer. Norik defendatuko luke “espresio zuzenak” sortzeko ikasi behar dugun margoaren gramatika bat dagoela? Eta hori eginda, denok ulertuko genuke espresioaren esanahia? Ondorioak harago eramán ditzakegu oraindik. Artea hizkuntza propioa izatekotan, artearen ikerketa hizkuntzalaritzaren menpe egokitu beharko litzateke. Eta artearen filosofia hizkuntzaren filosofiaren menpe, edo alderantziz (eta hori guztiek onartuko dute) hizkuntzalaritza artearen ikerketaren menpe. Hizkuntzaren ikerketan zientzia asko dago lanean filosofiatik aparte. Horietako batean seriotasunez lan egiten duenak ez du errazki onartuko ingelesa eta eskultura esparru berberetan daudenik.

Hizkuntza ikurrez sortuta dago, sistema sinboliko bat da, lehen aipatu dugunez. Ikurrek beti beste zenbait gauza seinalatzen dute, denotatzeko propietatea daukate. Eskemarik oinarritzakoenean hizkuntzak errepresentazio sistemak dira. Errepresentazioak egin eta era konplexuan erabiltzeko sistemak. Orduan artearen edozein teoria linguistikok onartu beharko luke artea erre-

presentazio mota bat dela. Eta arte abstraktuaren eta arte performatiboaren ondoren (edozein generotan) ez da gauza erraza halako teoriarik onartzea. Noël Carroll filosofoak eztabaidatzen du teoria zahar horren kontra (ikus Carroll), erakutsiz zer sostengaezina den XIX. mendeko artetik gureru. Zer erre-presentatuko ote du konposizio zaratazale batek?

Bukatzeko gogoetak

Galdetu beharra dago esandakoaren harira ea, zentzuren batean, artelanaren “esanahiari” buruz hitz egin dezakegun edo ez, eta ahal izatekotan zein izango litzatekeen hizkuntzarekiko erlazioa. Artelanak ez baitu ezer esaten (proposizioak esaten duen moduan), erakutsi baizik. Nahiz eta ezer ez *esan* arte bidez, zaila da pentsatzea ez direla *esanguratsuak* lan artistikoak. Agian esanahiaz baino gehiago, lanaren ulermenaz hitz egin beharko genuke, lanaren zentzua zein den galdetu, beharbada. Artea zertarako egiten dugun giza-kiok da azkenean kolokan dagoen auzia artearen eta hizkuntzaren arteko analogian. Artea azaltzeko eredu baliogarri baten atzetik gabiltzanontzat, *hizkuntza konplexuak* oztopo larria baino ez dirudi, artearen ezaugarri propioak txikitzen dituelako. Arteak dauzkan ezaugarrien artean, agian batzuek analogikoki hizkuntza eta sistema sinbolikoak gogorarazten dizkigute. Zentzu horretan, metaforikoki aipa dezakegu artea, baina ez txikiketa tranpatietan jausi. Metafora erabiltzerakoan, metafora denaren kontzientzia galdu gabe beti, harago joan behar du artearen filosofiak. Gizakiok hizkuntzarekin gauzak esaten ditugu, gauzak egiten ditugu (performatibitate), elkarrekin komunikatzen gara eta abar. Baina egin behar dugun galdera da ea gauza berdin horiek artearekin egiten ditugunak diren edo ez. Nik ez dut halakorik uste. Ukaezina da gizakiok animalia linguistikoak garela, hizkuntzak eratu egiten gaituela. Hortik ihes egin ezinik, egiten ditugun gauza guztiak hizkuntza bitarteko dela eginda daude neurri batean, baina gizaki hizkuntzadunak izatea eta erabilitako hizkuntzen arteko ezberdintasuna guztiz beharrezkoa da. Artearen mundu soziala, soziala den neurri berean, aski linguistikoa den mundua da. Arte kritikak, artisten testuak, manifestuak, historia aztertzen duten liburuak eta abar artearen onuradunek hizkuntza erabiliz konposatuak dira. Baina artearen ekintza hitz egiteko ekintzarekin ezin dugu akritikoki nahastu, hizkuntza eta gastronomia nahasten ez ditugun bezala.

Artearen fenomeno teorikoki iheskorra (ez hain beste praktikoki) beste nonbaitetik abiatu behar dugu. Bide horretan artearekin zer irabazten dugun edo artea zertarako egiten dugun hausnartzea beharrezkoa da. Xede horretan, derrigorrez aspektu kognitiboa agertuko da. Ezagutza, kontzientzia edo emozioak bezalako kontzeptuek zer-nolako betebeharra daukaten estetika lehen planoan duten giza ekintzetan ikertu beharko genuke.

Erreferentziak

- Carroll, Noël (1999), *Philosophy of Art. A Contemporary Introduction*. New York: Routledge.
- Danto, Arthur (1981), *The Transfiguration of the Common Place*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dewey, John (1934), *Art as Experience*. (1980) New York: Perigee. [Gaztelaniazko edizioa eta itzulpena (2008), Barcelona: Paidós (itzultzailea, Jordi Claramonte)]
- Goodman, Nelson (1976), *Languages of Art*. Indianapolis: Hackett.
- Garry L. Hagberg (1995), *Art as Language*. New York: Cornell University Press.
- Hierro S. Pescador, José (1986), *Principios de filosofía del lenguaje*. Madrid: Alianza Editorial.
- Kristeller, P. Oscar (1990), "The Modern System of the Arts". In *Renaissance Thought and the Arts: Collected Essays*, Princeton, NJ: Princeton U.P.
- Stecker, Robert (2003), "Definition of Art". In Jerrold Levinson (arg.), *The Oxford Handbook of Aesthetics*, Oxford: Oxford University Press.
- Sperber, D. & D. Wilson (1986), *Relevance: communication and cognition*. Oxford: Blackwell.
- Weitz, Morris (1956), "The Role of Theory in Aesthetics". *Journal of Aesthetics and Art Criticism* **15**: 27-35. Rerpinted in P. Lamarque and S. H. Olsen (eds.), *Aesthetics and the Philosophy of Art. The Analytic Tradition*, Oxford: Blackwell (2004)